

Sartre Camus-en aurka, edo Iraultza eta Errebolta

Emilio Lopez Adan "Beltza"

1951.eko urrian agertu zen «L'Homme révolté». Camus-en teoria nolabait laburtuz, hau izan daiteke: zapaldurik bizi den pertsona, menperatzen duen sistemaren kontra altxa daiteke eta, beste pertsonetikiko elkartasunak higiturik, besteekin bilduz, ororen mogimendua errebolta bihurtu daiteke; halere, ideologia batek, historia osoa esplikatzen eta nagusitu nahi duen ideologia batek, errebolta eginkizuna dominatzen eta zuzentzen duenean, menperatzaile bilakatuko da errebolta bera, bere kontra dauden

ororen gainean lastura eta heriotza erabiltzen dituelarik.

«Gizon errebolta» baino lehenagoko artikulu batzuetan bere teoriak azaltzen zituen Camus-ek; hala nola «Caliban» aldizkarian:

«Dena jakin eta dena konpondu nahi dutenek, dena hiltzen bukatu behar dute. Egun batetan, erailketa daukate azken arau bezala, eta horien zientzia ez da erailketa justifikatzen duen eskolastika txiroa baizik» (1948.eko ekaina-uztaila).

Bere teoria frogatzeko adibide historikoak erabiltzen zituen eta azkena baina gogorra marxismoarena zen. Errusian izandako injustiziaren aurkako errebolta marxismoak endekarazia ikusten zuen Camus-ek, eta, beraren ustez, estalinismoa zen ideologia orokor eta absolutu haren ondorengo zilegia. Marx eta Lenin ziren, logika honen barnean, Stalin-en aintzindariak, eta injustiziaren kontrako errebolta Estatuaren terrorismo huts bihurtu zenean ez zen txiripaz izan, marxismoaren barne logikaz baino.

Camus-ek dioenez:

«Hemen hil zen, betirako, askatasuna. Masen erresumatik, iraultza proletarioaren noziotik, profesionalek egindako eta zuzendutako iraultza baten ideiarantz pasatzen da. Estatuari buruz lehen egiten zen gupidagabeko kritika adosten da, gero, proletarioaren diktadurarekin, hau da, diktadura beharrezkoa baina, noski, probisional, zuzendarien pertsonetan gihartua. Eta, azkenean, probisional honen bukaera inork ez daki noiz izango den, eta inork ez du bukaera izango denik agindu nahi. Horrela, dena logikoa da: Sovieten autonomia pikutara, Makhno saldua, Kronstadt-eko marinela garbituak» (G. E., 285-286 or.).

Azken finean, garaile ateratzen den errebolta menperatzaile bihurtzen da. Hona hemen zerbait gogorra, lazarria, benetan. Estatuan gihartzen den mogimendua terrorista bihurtzen da... Zer egin? Camus-ek dio:

«Gure denboretan, bere eginkizunaren logikak berak bultzaturik, garailea berrero eta polizia bihurtzen da; artistak, halabarrez txokoraturik, kontra egin behar du» (1949).

Artistak, edo gizon errebolteriak? Edo, errebolteriak oro ez al gaude zulo berean sarturik? Filosofia gogorra, ez soilki bakardadea eta etengabeko oposizioa agintzen dizkigulako, baizik eta, batez ere, ezinak jota uzten gaituelako. Ezin al gintezke, bada, garaileak izan, justizia eta anaitasunaren amets miressgarriak bide bazterretan utzi gaberik? Gure oposizioa ezin al da jarrera etiko baino zerbait gehiago izan, historia aldatzeko gauza...?

Eskuineko prentsak pozik hartu zuen Camus-en liburua, eta biziki goretsi: estalinismoaren aurkako jarrera antikomunismo huts bihurtu zen berorien eskuetan. Ez da erraza, benetan, gauza batzuen ulertzea. Camus-ek zioen, idealismo iraultzailea formula hutsetan endekatzen zela, eta formula huts hauek lastura poliziakoa justifikatzen zutela gero; iraultzaren idealak utzi gaberik, eta horregatik estalinismoaren terrorismoa pairatzen zuten anarkistek uler zezaketen, baina ez bestek, ez eskuinekoek ez eta ideologia batetik at eta Estatuaren boterea hartu eta erabili gaberik iraultza posible zela ezin asma zezaketenek. Halere, Camus-en liburuak bi arazo aurkezten zituen: aipatutako endekatze totalitarioarena zen bat, bestea iraultza «garbiaren» posibilitatearena, eta beraren konklusioak aski pesimistak ziren. Eta erantzunak jaso zituen; Sartre-ren taldearena da ezagunena.

Lehenik Francis Jeanson-ek ihardetsi zion; gero Sartre-k berak (ikus «Les Temps Modernes», 1952.eko maiatza eta abuztua). Eginkizun historikoari buruz ari zen, batez ere, Jeanson-en erantzuna; argi eta garbi esaten zuen historiatik kanpoan, etikaren eremu soilean dagoen errebolterak, ezin alda dezakeela mundua, eta, ezintasunaren esparruan lasaitzen delarik zapaltzaileen jokoa egiten duela:

«Camus-en errebolterak estatiko izan nahi badu, Camus-i dagokio soilki. Munduaren bilakaera aldarazi nahi ba du, berriz, jokoan sartu egin behar du, ingurune historikoan txertatu, bere xedeak hautatu eta etsaiak ezagutu...»

Eta Sartre-k, Camus bera gogorki astinduz, bigarren mailako erreferentziak erabili zituela, marxismoa ez zuela ulertu eta klase borroka ahaztu egin zuela leporatzen zion; moral hutsaz dena epaitzerakoan, Camus-ek inobilismoa justifikatzen zuen eta sistema bera onartzen. Horrela,

«lehenik zure morala moralismo bihurtu da, gaurregun literatura hutsa da, eta bihar, menturaz, inmoralismoa».

Eztabaida honen luzea... Marxismo sinplifikatzaileak arin konpondu digu arazoa: Errebolterak, ttipia, barreiatua eta partziala omen da; iraultza, berriz, handia, orokorra eta orohartzailea. Errebolterak, beren egoera subjektiboak higiturik ari izaten diren indibiduen mogimendua omen da; iraultza, baldintza objektiboek sortzen dute. Errebolterak beti galtzailea omen da, edo, irabaziz, ordena indartzen omen du azken finean; iraultzak, berriz, garaitu egin behar omen du, gaur edo bihar. Baina hau guzti hau apriorismoz horniturik datorkigu, ximpleegia litzateke egia izateko.

Beste modu batez ikus genezake arazoa.

Errebolterak eta iraultza bi esparru ezberdinetan kokatzen dira. Errebolterak portaera da, iraultza gertakizun historikoa. Errebolterak sistemaren aurka ihardutea exijitzen du; iraultza bilakabidea da, bere aintzina eta bere geroarekin. Iraultzaren bilakabidean, etengabeki ari da errebolterak, eta errebolteriek egiten dute iraultza. Semantika honetan, praktika honetan ere bai, errebolterak kontrajar dakiokena konformismoa dugu, edozein garaitako konformismoa, nahiz iraultzaren aintzineko sistema onartzen duena, nahiz iraultzaren bilakabidean urrats partzialak definitibotzat

jotzen dituen. Horrela, errebolta izan gaberik ezin egin daiteke iraultzarik. Baina edozein errebolta ezin lezake iraultza egin.

Duda gaberik, pertsonari bere duintasuna ematen dion sendimendua erreboltaarena da: edozein injustiziaren aurkako higuina, sistema menperatzailea hausteko nahikaria, hona hemen errebolta honen osagaiak. Baina sendimendu honek ezin ihardun dezake soilki baloreen mundu abstraktuan: historiko bihurtu behar du, egikorra izan dadin. Ingurune historikoa ulertuz konpreni daiteke nondik jo behar duen gure haserreak mundua aldatzeko; eta gaurregun klase borroka eta Estatuaren eginkizuna kontutan hartu gaberik ez dago ulerkerarik onik.

Halere, ezagutza ideologia bihurtu daiteke. Ideologiak, noski, prozesu historikoaren ikuspegi orokorra ematen du, baina ideologia sortu duen taldearen ikusmoldea ematen du eta azken funtsean talde honen egoera eta pribilegio estatikoak defendatzen ditu. Eta iraultza proletarioan ideologiak ez dira faltatzen: burokratena, iraultzaile profesionalena dugu bat. Leninismoak dio proletarioa ez dela berez iraultza egiteko gauza; talde profesional batek eman behar dio iraultza egiteko gaitasuna. Teoria hau Kaustky-gandik dator zuzenki, eta «Zer egin?» liburuan agertzen da batez ere; halere, praktika dugu teoria baino esankorrago. Alderdiaren nagusitza nabari nabaria da. Lehenbizi, oposizioan alderdiaren jarrera ofizialekin bat ez datozenak traidore bezala edo kapitalismoaren lankide objektibo bezala salatuz izaten dira; eta ideologia, egia eta azterketa zientifikoa baino inportanteagoa dela ikusteko, aski zaigu estalinismoari buruzko gorabeherak gogoratzea; gaurregun, edozein minialderdi marxistaleninista egia osoaren gordailu izaten da, eta besteen kontrako salaketa terroristak beren argudiaketen arena arruntak dira. Alderdi hauek boterea hartu duten lekuetan, herriaren gaineko diktadura, Estatuaren terrorismoa, gauza ezagunak dira. Ez da erraza, teoria hutsean bederen, minorien diktadura justifikatzen duen ideologia hau «egiazko marxismoaren» parte bat dela esatea, edo, alderantziz, marxismoaren sasikume bat; baina alderdiaren kontrola hartzen duen burokraten ideologia dela nabaria da, eta marxismoari hobena ez badiogu leporatu nahi, onartu beharko genuke, halere, boterearen irrikak, gurariak, indar aski duela marxismoa bera endekarazteko.

Are gehiago, gaurko mendebalean alderdi hauek ez dute garaitza hurbil ikusten, eta mendebaleko demokrazietan duten boterearen atala gorde eta hedatzeko jokabide guztiz erreformistetan sartuak daude. Eta sistemaren aurkako borroka zuzena eraman nahi duten «terroristen» kontra ez dute soilki salaketa erabiltzen: sistemaren terrorismoa besteen gain eror dadila eskatzen dute ozenki... Horrela, egia da errebolta etiko soilari iraultzaren posibilitate historikotik at gertatzen dela; baina egia da, bai eta ere, ingurune historikoa ikertzen duen zientzia ideologia bihurtu daitekeela, eta horrela erreboltaien aurkako konformisten lankide, euskarri eta lanabes. Eta ideologia bihurtuko da talde batek beste pertsonen gaineko kontrolaren bidez egin nahi badu iraultza, zeren menpetasunaren azken funtsa gizonak beste gizonen gainean duen boterean bait datza.

Baina hau ez da arazo bakarra. Camus-ek beste galdera lazgarri bat egiten digu: iraultzaren izenean errugabeen heriotza justifikatu al daiteke? Haren izenean edozein pertsonaren heriotza onar al dezakegu? Ez al da portaera hau zuzengabekoa? Ez al dugu, hiltzerakoan, injustizia sartzen errebolta, eta horrela ez al gara iraultzarean etika askatzailea bera ukatzen ari? Menturaz,

heriotza justifikatzeko erabiltzen den dotrinak, gaiztoak eta zintzoak, edota bilakabide historikoaren lagunak eta horrentzat oztopo direnak berezten ditu, eta ideologia hutsa besterik ez da.

Biolentziaren arazoa, gordin gordina; biolentzia iraultzailea deritzo, eta izena duenak badu izana... gurean, bederen, ukaezinezko izana. Haren efikaziaren arazoa ez dugu ikutuko; haren etikarena, berriz, bai.

Bi biolentzi mota bereiz genitzake. Lehena, bitartegabeko erantzunari dagokio: zapaldurik, umildurik, gogaiturik dagoenak bere aintzinean ikusten du etsaia, aurrez aurre, zigorra eskuetan eta berriz jotzeko prest, eta etsaia garbitzen du; edota anaia zitalki hil duen borreroaren bila abiatzen duenarena, gauez, mendekuaren su itzalezinak eramanarena... Bitartegabeko biolentziak ez du justifikazio iraultzailerik behar: horrela gertatzen da, horrela da. Menperatzaile zuzen eta ezagunen aurka egiten da, eta erreboltaren atala dugu.

Baina beste biolentzia bat dago: hozki erabakitzen dena, estrategia baten barnean sartzen dena, alegia; etsaiak nortzu diren erabaki eta gero, ingurune historikoaren baldintzak eta barne indarrak arakatu eta gero, egiten dena. Batzuek, sistemaren morroiak banan banan garbitzea erabaki dezakete, sistema hori, agian, ahultzeko; besteek, berriz, iraultzaren etsai objetiboak beren partiduaren estrategiaren aurka daudenak direla lasaiki erabakitzen dute, eta salaketak, gezurrak edo erdiegiak erabiltzen dituzte, sistemak berak, edo uste publikoak, edo inkontrolatuek, «etsai objetibo» horiek zigor eta deusezta ditzaten.

Eta hemen datorkigu zalantza: gure ideologiaz, gure estrategiaz, gure alderdiaz, honenbeste fida al gaitzake besteen heriotza justifikatzeko? Iraultzaren historian, edo gure herriko historia xumean, estrategiaz ez al da behin baino gehiagotan aldatu, estrategia bati ezin eman dakiokela balore absoluturik garbi ikus dezagun? Haustearen alde zirenak ez al dira gaur paktuaren alde, atzoko iraultzaileak terroristak bezala salatzen dituztelarik eta atzoko indar errepresibok gaur langile zintzo bezala onartuz? Eta errepresioarekin zer ikusirik ez duten pertsonak hiltzen dituztenean (geltoki batetan edo taberna batetan), gure talde armatuek ez al dute doako hilketa egiten, autokritika batek edo herriari azalpen batek ezin konpon dezakeen hoben gaitza?

Horrela egitekotan, errepresioaren eta zanpaketaren erresponsable zuzenak ez diren heriotzak erabakitzerakoan edo arinki onartzerakoan, sentimendu iraultzailea ez al da formula huts bihurtzen, eraiketa justifikatzen duen formula madarikatua? Zapaltzaileen sistema hausteko eraginkortasuna eta erreboltaren etika uztartzerik balego, hori bitartegabeko biolentziaren kasuan izango litzateke posible.

Erantzunik baldin bada, bitartegabeko biolentzian datza; menperakuntzaren erresponsable zuzen eta nabariak ez dute gupidarik espero behar, beren boterea deuseztatu arte bederen. Biziarekiko begiruneak ezin geldiarazi gaitzake, zeren eta historiaren kanpoko etika soil batek menperatzaileen bizitza errespetatzen dezagula agintzen badigu, inobilismoan eror bait gitezke, eta horrela menperatuek pairatzen duten etengabeko hilketa, amaigabeko sarraskia, iraunaraziko bait genuke. Tragedia, benetan, zorigaitz latza zaigu hauta gogorren behar hau, baina bazterrezinezko aukera: gehiengoaren libertatea lortzeko menperatzaileen suntsitzera garamatzen biolentzia onartu egin behar dugu. Eta gupidagabeko mundu honetan ez da aukera goxorik.

Baina interpretazio ideologikoen bidez «etsai objetiboak» izendatu, edo hobengabekoen heriotza onartu, eta menperatzaile zuzenak ez diren pertsonak biktimak bezala hautatu, hau ezin

dugu onartu. Iraultzarako estrategia eta ideologia batekin identifikatzeak menperatzaile antzu bihur gaitzake, eta zoritxarren etorkizuna beste zoritxar bat izan daiteke. Azken finean, etikarik gabe ez dugu askatasunik izango.

Halere, non dago bi biolentzien arteko muga? Biolentziaren eginkizun historikoan sinesten dutenak, beren bizitza propioaren sakrifizioaz indarturik daudenak, onar al dezakete ideologiaren jopu eta jostailu itsu izan litezkeela? Ez, ez dute zalantza onartuko: eta horrela iraultzaren historiak bere barne tragediaren historia lazgarria izaten jarraituko du.

Jakin, 1980, 14/15. zkia, apirila-iraila

© *Beltza*